

тобто не тільки сканує хід своєї мисленнєвої діяльності при розв'язуванні психолого-педагогічних ситуацій, методичних проблем, а свідомо ставиться до вибору змісту, до його реалізації. Це означає, що вчитель вміє передбачити встановлення адекватних взаємозв'язків між предметним змістом і віковими та індивідуальними особливостями розвитку інтелектуальних дій, мотивації, цінностей особистості суб'єкта учіннєвої діяльності та прийомами і методами методики викладання, що реалізують цей зміст.

Література

1. Гельфман Э. Г., Холодная М. А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. – СПб. : Питер, 2006.

Taisa Lisyanskaya. PSYCHODIDACTIC APPROACH IN THE DEVELOPMENT OF THINKING IN PUPILS

The content of the article actualizes the problem of individual learning of students, which is related to the psychodidactical approach in this process, taking into account their ways of perception and processing of information, due to the level of development of thinking actions. Possible means of achieving the quality of perception and processing of information by students are oral texts of the teacher, who need his reflective experience and influence the thinking actions of pupils, depending on the level of their formation in them, the general method of analysis dependent on the subject to detect it in pupils at the level of transcoding sign and symbolic information.

Keywords: psychodidactics, oral texts, signs and symbolic modeling, reflexive experience.

УДК 159.9:37.011.3-051-027.233

**СТРОЯНОВСЬКА О. В.,
кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології**

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЙОГО ЖИТТЄВОГО УСПІХУ

У статті представлений аналіз теоретичних підходів до проблеми впливу психологічної культури на життєвий успіх майбутнього вчителя.

Ключові слова: психологічна культура майбутнього вчителя, психологічна грамотність, психологічна компетентність, успіх, життєвий успіх.

Особливості розвитку сучасної освітньої системи обумовлюють навчання та формування педагогічних фахівців, спроможних поєднувати в собі високий рівень методологічної та освітньої підготовки, розвиненість загальних та спеціалізованих компетентностей, професійно необхідних особистісних рис та психологічної культури. В цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування психологічної культури майбутніх педагогів як передумови їх життєвого успіху. Виходячи з вищесказаного, метою нашої статті є аналіз теоретичних підходів до проблеми життєвого успіху особистості майбутніх вчителів, його особливостей та структури.

На основі аналізу наукових поглядів щодо проблеми психологічної культури педагога таких вчених, як А. К. Байметов, О. О. Бодальов, В. П. Вовк, В. І. Войтко, А. М. Горфункель, А. Б. Орлов, Л. А. Перевощиков, Н. А. Побірченко, О. П. Сергієнкова, В. В. Синівський, В. В. Рибалка, Н. В. Чепелева [5], нами був зроблений висновок, що психологічна культура вчителя складається з психологічної грамотності, психологічної компетентності (здатності використовувати наявні психологічні знання за допомогою комунікативних, педагогічно-організаційних, рефлексивних, регулятивних, саногенних навичок), мотиваційно-ціннісного компоненту (сформованої особистісної спрямованості). На нашу думку, розвиток всіх цих структурних компонентів психологічної культури

педагогічних фахівців може сприяти їх життєвому успіху, аналіз якого вимагає більш детального вивчення.

Феномен успіху вивчається різними науками, зокрема, філософією (Ф. Аквінський, У. Джеймс, А. Камю, М. Мамардашвілі, О. Мень, Ч. Пірс, М. Реріх, Ж. Сартр, Г. Сковорода, М. Хайдеггер, Л. Шестов, К. Ясперс), соціологією (В. Бакштановський, О. Маркозова, О. Согомонов, А. Ярема), педагогікою (І. Бех, П. Блонський, У. Глассер, Дж. Дьюї, І. Єрмаков, О. Казакова, П. Лесгафт, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький), психолінгвістикою (І. Подолян, А. Палкін), психологією (Б. Вайнер, К. Голдштейн, Т. Гордєєва, Е. Еріксон, Д. Макклелланд, А. Маслоу, Г. Оллпорт, А. Орлов, К. Роджерс, Е. Фромм, Р. де Чармс). В широкому розумінні “успіх” визначається як задоволення важливих потреб, віра у власні можливості. Термін „успіх” зустрічається в класичній зарубіжній психології в працях У. Джеймса (самоповага = успіх/домагання), К. Левіна (теорія поля), Ф. Хоппе, М. Юкната (дослідження зв'язку успіху з рівнем домагань особистості), Л. Фестінгера (залежність стану успіху або неуспіху від складності завдань і можливостей людини), Р. Мак-Клеланда і М. Аткинсона (мотивація прагнення до успіху і уникнення невдачі), К. Г. Юнга, А. Адлера, К. Хорні (аналіз успіху як основи успішної самореалізації), А. Маслоу, К. Роджерса (дослідження зв'язку успіху з самоактуалізацією), Р. Бендлера, Р. Бренсона, Дж. Гріндера, Ф. Девіса, Д. Карнегі, С. Кові, А. Менегетті, Д. Трампа, Б. Шефера, Н. Хілла (опис системи, алгоритмів, підходів досягнення успіху, формування психологічних якостей або моделей поведінки успішної людини) та вітчизняній психології в працях Л. Виготського (розвиток людини в культурному контексті), К. Абульханової-Славської (типологія життєвих світів), С. Максименка (динамічний розвиток особистості), М. Савчина (психологія відповідальної поведінки). В науковій літературі існує багато визначень успіху або життєвого успіху, які часто розглядаються як тотожні, що, на нашу думку, є хибним, тому що друге поняття є більш вузьким, пов'язаним з суб'єктивним життєвим проектом конкретної особистості. На наш погляд, більш змістовно життєвий успіх визначає Ю. Ільїна [1], як діяльність, яка призводить особистість до бажаного результату з прогнозованими витратами і на певний термін та характеризується особистісним відчуттям задоволеності щодо фінансового достатку, емоційної сторони, здоров'я, професії, спілкування. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що особистість, яка часто переживає життєвий успіх, може характеризуватися гармонійністю, адаптивністю, самоактуалізацією, самореалізацією, особистісним зростанням, благополуччям, щастям, конкурентоспроможністю.

На думку М. Варія, гармонія – це вищий рівень інтегрованості особистості, узгодженість і пропорційність основних аспектів буття особистості, рівновага між відчуттям самодостатності і відчуттям спільності. Гармонійний характер складається з двох параметрів: адаптивність і самоактуалізація. Адаптивністю В. Менделевич називає успішне пристосування людини до різних життєвих ситуацій, їх змін, яке на відміну від конформізму, має такі складові: перцептивна складова – реалізм у сприйнятті оточуючої дійсності; мотиваційна складова – бажання людини адаптуватися до оточуючих обставин (коли особистість пристосовується до оточуючого середовища у відповідності зі своєю внутрішньою ієрархією цінностей); регулятивна складова – здатність сприймати оточуючих такими, які вони є (коли людина здатна проявляти ті чи інші необхідні для успішної комунікації якості характеру і компенсувати неадаптивні особистісні характеристики) [3]. Поряд з поняттям “самоактуалізація” часто розглядаються поняття “розвиток” та “самореалізація особистості”. Поняття “особистісне зростання” вчені трактували по-різному. Багато зарубіжних та вітчизняних психологів ототожнювали “зростання” та “самореалізацію”. У змістовий контекст поняття “особистісне зростання”, на думку Г. Оллпорта, вкладається активний процес функціонування людини, яка здійснює вільні вибори між діалектично взаємопов'язаними цінностями зростання і цінностями здорового регресу. На противагу К. Роджерсу [4], Р. Мей вважає, що особистісне зростання є здійсненням процесу життя вільною, соціальною, інтегрованою особистістю, яка наділена духовним ядром. На думку О. Лідерс, особистісне зростання – це розгортання особливої діяльності переживання особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх стимулів, коли вона, здійснивши вчинок,

приймає себе новою, такою, що виходить за межі попереднього результату. А. Маслоу головною характеристикою особистості вважає потяг до самовираження, розкриття потенцій до творчості та любові, в основі яких лежить гуманістична потреба приносити людям добро, прагнення до самоактуалізації [2]. Останню він розглядає як процес, який дає змогу людині стати тією, якою вона може стати. Самоактуалізація, на думку В. Менделевича [3], включає в свій зміст такі ж складові, що і адаптивність, але доповнюється такими характеристиками, як: "прийняття себе"; спонтанність, простота, автономність і проблемна концентрація; зрілість. К. Роджерс [4] розуміє феномен самореалізації як бажання найбільш повного виявлення та розвитку людиною своїх здібностей, конструктивним шляхом здійснення яких є потреба організму розвиватися і удосконалюватися, змінювати способи сприйняття власного внутрішнього світу, свого "Я". У суб'єктивному аспекті, як вважає М. Варій, гармонія – це переживання благополуччя в різних його аспектах. Благополуччя особистості має кілька складових: соціальне благополуччя (задоволеність особистості своїм соціальним статусом і актуальним станом суспільства, до якого особистість себе зараховує), духовне благополуччя (відчуття причетності до духовної культури суспільства, просування в розумінні сутності і призначення людини, усвідомлення й переживання сенсу свого життя), фізичне благополуччя (гарне фізичне самопочуття, тілесний комфорт, який задовольняє індивіда, фізичний тонус), матеріальне благополуччя (задоволеність матеріальним аспектом свого існування, стабільністю матеріального статку), психологічне благополуччя (узгодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги).

Благополуччя, задоволеність життям пов'язані з оцінкою наближеного до бажаного, ідеального життя – щастя. Щастя – головна мета людського існування. Такі психологи, як Е. Дінер, М. Селігман, А. Маслоу присвятили значний відрізок своєї діяльності саме проблемі щастя та пошуку шляхів його досягнення. У понятті "щастя" поєднується певна сукупність ідеалів (еталонів) людського життя. Благополуччя залежить від саногенного потенціалу особистості (психоенергетичного потенціалу особистості, який сформувався як похідний від багатства її внутрішнього світу, широти соціального і духовного просторів, накопичення досвіду та прямо пропорційно впливає на її психічне здоров'я, а також засоби, які дозволяють його підтримувати) та конкурентоспроможності особистості (здатності швидко й безболісно адаптуватися до постійних змін суспільних умов, науково-технічного прогресу й нових видів діяльності та форм спілкування за умови збереження позитивного внутрішнього психоенергетичного потенціалу й гармонії). Таким чином, життєвий успіх – це багатовимірний феномен, опосередкований особистісними властивостями та поведінковими особливостями.

Отже, виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що, для того, щоб майбутнім педагогам досягнути життєвого успіху, необхідна наявність вищезазначених особистісних утворень, розвиток яких, на нашу думку, можливий шляхом формування їх психологічної культури, зокрема, психологічної грамотності, психологічної компетентності та мотиваційно-ціннісного компоненту особистості.

Література

1. Ільїна Ю. М. Психологія успіху : онтологія проблематики / Ю. М. Ільїна // Актуальні проблеми психології / Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2008. – Т. 8. – С. 45–56.
2. Маслоу А. Психологія бытия / пер. с англ. А. Маслоу. – К. : Ваклер, 1997. – 304 с.
3. Менделевич В.Д. Психиатрическая пропедевтика / В. Д. Менделевич. – М., 1997. – 496 с.
4. Роджерс К. Клиентоцентрированная терапия / пер. с англ. К. Роджерс. – К. : Ваклер, 1997. – 320 с.
5. Чепелева Н. В. Психологічна культура майбутнього вчителя / Н. В. Чепелева. Серія 7. Педагогічна. – К. : 1989. – № 8. – С. 24-27.

Olena Stroyanovska. THE PSYCHOLOGICAL CULTURE OF THE TEACHER AS A PREREQUISITE FOR HIS LIFE SUCCESS

The article presents the analysis of theoretical approaches to the problem of influence of psychological culture on the life success of the future teacher.

Key words: *psychological culture of future teacher, psychological literacy, psychological competence, success, life success.*

УДК 159.9-044.372

АНДРІЯШИНА Н. В.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЖИВАННЯ КРИЗИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В статті розкрито поняття розвитку, кризи, психологічні особливості проживання кризи, окреслено соціальні зміни, що обумовлюють кризу. А також описано сучасні умови розвитку суспільства, викликані ними зміни в психології людей, вказано основні рекомендації щодо життя людей в кризових умовах розвитку суспільства, визначено перспективи наукових пошуків.

Ключові слова: *розвиток, криза, психологічні особливості кризи, сучасні умови розвитку, розвиток суспільства, емоційні стани, переживання, ресурс особистості.*

Психологічна наука і практика предметом своїх досліджень завжди ставить питання, які представляють інтерес суспільства і відповідають його запитам. Одним із актуальних питань сьогодення є поняття розвитку, яке має широке коло використання і застосовується в багатьох науках. Загальним тлумаченням цього поняття є дія, процес змін, перехід від одного до іншого, від простішого до складнішого.

Психологічна наука використовує поняття розвитку в різних аспектах і напрямках, достатньо поширеним воно є в дослідженнях психології особистості та соціальної психології.

Говорячи про розвиток особистості, ми передбачаємо перехід від одного її етапу до іншого, більш якісного, вищого, який супроводжується кризою. Долаючи кризу, особистість набуває нових, необхідних для даного етапу розвитку якостей, які дозволяють повноцінно і гармонійно функціонувати в середовищі і підтверджують процес розвитку особистості.

Поняття розвитку суспільства також має на увазі зміни, перехід до більш досконалого і прогресивного функціонування соціуму, який можливий за умов реалізації поставлених суспільством завдань і цілей. Аналіз розвитку суспільства показує ряд історичних моментів, які відносяться до складних, кризових, критичних в своєму розвитку. Це події, які можна пов'язати з війнами, політичними конфліктами, економічними кризами, природними катаклізмами, катастрофами тощо. Докладаючи великих зусиль у долатті кризи через пошук нових засобів і форм функціонування в середовищі, суспільство досягає поставленої мети і переходить до нового етапу розвитку. Отже, незаперечним фактом є взаємна залежність розвитку особистості і суспільства, де розвиток суспільства завжди обумовлений особистісним розвитком тих людей, які до нього належать. А повноцінний розвиток особистості можливий за умов існування людини в розвиненому соціальному середовищі.

Оскільки розвиток передбачає проходження кризи, то це питання потребує окремої уваги в аналізі сучасних умов розвитку суспільства і життя людей.

Криза в широкому розумінні передбачає злам, перехідний етап, на якому існуючі засоби досягнення мети втрачають актуальність, а нові ще не є адаптованими. Саме це може створювати конфлікт між двома протилежними тенденціями.

В психологічному аспекті тлумаченням кризи є певний стан, в якому подальше функціонування особистості в форматі звичної моделі поведінки стає неможливим. Яскравим прикладом цьому